

М А Є С Т А Т С Л О В А

Станіслав Лем

**ФУТУРОЛОГІЧНИЙ
КОНГРЕС**

 **ТЕРНОПІЛЬ
БОГДАН**

Серію «Маєстат слова» засновано 2004 року

Stanisław Lem

Kongres futurologiczny

© Barbara Lem and Tomasz Lem, 2016

Переклад з польської

Ірини Шевченко

Ілюстрації *Лілії Василенко*

«Футурологічний конгрес»,
оповідачем і головним героєм якого є вже знаний
шанувальникам творчості С. Лема Йон Тихий,
занурює читача у «галюциногенне» майбутнє.
Запрошений на футурологічний конгрес в одну із
латиноамериканських країн, Йон Тихий зрештою
потрапляє у світ, де всім і всіма заправляє Хімія,
а якщо точніше — розпорошені у повітрі хімічні субстанції,
завдяки яким страшна, похмура, антиутопійна
реальність стає реальністю утопійною.

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавця*

Навчальна книга — Богдан, просп. С. Бандери, 34а,
м. Тернопіль, 46002, тел./факс (0352)52-06-07; 52-19-66; 52-05-48
office@bohdan-books.com   www.bohdan-books.com

Збут: (0352) 43-00-46, (050) 338-45-20
Книга поштою: тел.: (0352) 51-97-97, (067) 350-18-70, (066) 727-17-62
mail@bohdan-books.com
тел.: (044) 296-89-56; (095) 808-32-79, nk-bogdan@ukr.net

Восьмий Світовий Футурологічний Конгрес відбувся в Костарікані. Правду кажучи, я б і не поїхав до Нонаса, якби не професор Тарантоґа, який дав мені зрозуміти, що саме цього він від мене й очікує. Крім того, він сказав (а це мене також зачепило), що сьогодні астронавтика є лише формою втечі від земних справ. Кожний, кого вже все дістало, вирушає в Галактику, розраховуючи на те, що найгірше на Землі відбудеться тоді, коли його там не буде. Насправді ж я не раз, особливо під час своїх перших подорожей, повертався додому з острахом, видивляючись через ілюмінатор на свою Землю — чи не нагадує вона, бува, печеної картоплини? Тож я не надто з ним сперечався, а лише зауважив, що на футурології не знаюся, на що Тарантоґа відповів: ніхто не знається на помпах аж так добре, але всі ми спішимо на позиції, коли чуємо крик: «На помпи!».

Управління Футурологічного Товариства обрало Костарікану як місце проведення нарад, оскільки конгрес був присвячений демографічному вибухові й засобам його протидії, а Костарікана на той час мала найбільший приріст населення у світі, тож під тиском такої реальності ми повинні були радитися якомога результативніше.

Щоправда, була й інша причина, але її називали лише недоброзичливці: новий готель, побудований корпорацією «Гілтон» в Нонасі, на той час пустував, а на конгрес мало прибути футурологів стільки, скільки й журналістів. Оскільки після конгресу від того готелю все одно камінця на камінці не лишилося, я можу, не боячись звинувачень у рекламі, з чистим сумлінням заявити, що цей «Гілтон» був неперевершеним. У моїх вустах ці слова набувають особливої ваги, оскільки я небезпідставно вважаю себе сибаритом від народження і лише почуття обов'язку схиляє мене відмовлятися від домашнього комфорту на користь астронавтських мук.

Костаріканський «Гілтон» сташестиповерховою свічкою височів над пласким п'ятиповерховим цоколем, на даху якого розміщувалися тенісні корти, басейни, солярії, доріжки для картингу, каруселі, які водночас були рулетками, тир (там можна було стріляти на вибір у будь-які манекени, до кого лише душа прихилилася, а спеціальні замовлення виконувалися впродовж двадцяти чотирьох годин), а також концертна мушля із механізмом вприскування сльозогінного газу. Мені дістався номер на сотому поверсі, з якого я міг спостерігати лише за синьо-брунатною хмарою смогу, яка вкривала місто. Деяке обладнання

готелю змусило мене замислитися: наприклад, триметрова жердина в кутку яшмової ванни, розмальована захисною фарбою маскувальна накидка в шафі чи лантух із сухарями під ліжком. У ванні поряд із рушниками висів товстелезний моток альпіністської мотузки, а крім того, коли я вперше увіпхав ключ у замок Yale¹, то помітив на дверях табличку з написом: «Дирекція “Гілтона” гарантує відсутність БОМБ у цьому приміщенні».

Сьогодні, як відомо, вчені поділяються на стаціонарних і мандрівних. Стаціонарні по-старосвітськи проводять якісь дослідження, а мандрівні натомість беруть участь у яких тільки можна міжнародних конференціях і конгресах. Вченого другої групи легко впізнати: в лацкані він завжди має візитівку з власним прізвищем і науковим ступенем, а в кишенях — розклад авіаліній; він носить ремені без металевих елементів, а його теки закриваються на пластикові замочки — все для того, аби не активувати зайвий раз системи безпеки, яка в аеропортах просвітлює всіх, хто сідає на літак, і виявляє зброю — хо-

---

¹ Циліндричні замки зі штифтовим реверсивним механізмом, розроблені у 1844 р. американцем Лінусом Йелем-молодшим. Є уособленням міцності та надійності.

лодну та вогнепальну. Такий учений вивчає фахову літературу в автобусах аеропортів, у залах очікувань, в літаках і готельних барах.

Не знаючи з очевидних причин особливостей земної культури останніх років, у Бангкоку, Афінах і самій Костарікані я кілька разів активував сирену в аеропортах, але ніяк не можу цьому запобігти, бо ж маю шість металевих пломб (з амальгами). Я планував замінити їх порцеляновими в самому Нонасі, але після кількох несподіваних випадків я передумав. А щодо мотузки, жердини, сухарів і маскувальної накидки, то один із членів американської футурологічної делегації поблажливо пояснив мені, що готельна справа нашої доби вдається до раніше не використовуваних засобів безпеки. Кожний такий предмет, розміщений у номерах, збільшує шанс на виживання гостей готелю. Через власну легковажність я, втім, не приділив цим словам належної уваги.

Наради мали початися після опівдня першого дня, а вранці нам уже було доставлено комплекти конференційних матеріалів в елегантних виданнях, у красивому графічному оформленні з багатьма додатками. Особливо оригінально виглядали квитки з блакитного сатину, на яких було надруковано слова «Копуляційна перепустка». На сучасних наукових конференціях теж позначився

демографічний вибух, оскільки кількість футурологів зростала з тією ж швидкістю, з якою збільшувалося все людство, тож на з'їздах тепер панували штовханина і метушня. Про виголошення доповідей уже й не йшлося — треба було вивчити їх завчасно. Але зранку було не до цього, оскільки господарі запросили нас на келишок вина. Ця маленька урочистість відбулася майже без проблем, якщо не брати до уваги обкидання гнилими помідорами делегації Сполучених Штатів Америки. Уже з келихом у руці я дізнався від Джима Стентора, знайомого журналіста з *United Press International*, що ні світ ні зоря викрали консула і третього аташе посольства Америки в Коста-Рікані. Викрадачі-екстремісти за звільнення дипломатів вимагали випустити політичних в'язнів, а щоби підкреслити вагу своїх вимог, членам посольства й урядовим чиновникам відправили по зубові своїх заручників, обіцяючи вдатися до жорстокіших методів. Однак цей дисонанс загалом не порушив теплої атмосфери вранішнього коктейлю. Був там і особисто посол США, який навіть виголосив коротеньку промову про важливість міжнародної співпраці, щоправда, говорив він в оточенні шести широкоплечих чоловіків, одягнених у цивільне, які тримали на мушці кожного з нас. Визнаю, що я був цим дещо стурбо-

ваний, особливо враховуючи те, що темношкірий делегат від Індії, який саме стояв біля мене й жахливо кашляв, раптом забажав витерти ніс та поліз за хустинкою до кишені... Речник Футурологічного Товариства потім запевняв мене, що вжиті заходи були абсолютно необхідні й гуманні. Охорона користується лише зброєю великого калібру з малою пробивною силою, так само як і варта на бортах пасажирських літаків, завдяки чому ніхто сторонній не може бути травмований, на відміну від давніх часів, коли траплялося так, що куля, якою вбивали терориста, проходила навиліт через іще шістьох чи сімох ні в чому не винних пасажирів. А втім, картину, коли людина під прицільним вогнем падає на землю прямо у вас під ногами, навряд чи можна назвати приємною, навіть якщо йдеться про звичайне непорозуміння, яке потім стає причиною обміну дипломатичними нотами із вибаченнями.

Але замість того, щоби роздумувати про гуманну балістику, я мав би пояснити, чому впродовж цілого дня я ніяк не міг ознайомитися з матеріалами конференції. Майже забувши про те, з яким поспіхом перевдягав закривавлену сорочку, я проти власних звичок пішов снідати до готельного бару. Вранці я завжди їм яйця «в мішечок», а готелю, в якому можна було б замовити

такі яйця з непошкодженим жовтком, як це не жахливо, ще не побудували. Це пов'язано з тим, що кількість столичних готелів постійно зростає. А коли кухню від номера відділяє півтори милі, уже ніщо не врятує жовтка від розбиття. Наскільки я знаю, цю проблему досліджували фахівці з «Гілтона», які єдиним можливим способом зарадити цьому визнали ліфти, що рухаються з надзвуковою швидкістю, однак так званий *sonic boom* — гуркіт, спричинюваний переходом на надзвукову швидкість — у замкненому просторі будівлі викликав би розрив перетинок у всіх гостей готелю. Ще можна було зробити так, щоби кухонний автомат поставляв сирі яйця, які в номері просто на ваших очах робот приготує «в мішечок», але з такою перспективою було вже й не далеко до того, щоби возити клітку живих курей по коридорах «Гілтона». Саме через це я зранку спустився до бару. Майже завжди 95 відсотків гостей готелю є учасниками всіляких з'їздів і конференцій, а гість-самітник, турист-солітер без візитівки в лацкані та папки, напханої шпаргалками з конференційними матеріалами, траплявся тут так само часто, як перлина в пустелі. Окрім нашої конференції, у Костарікані відбувалися також Конференція Молодих Протестувальників з угруповання «Тигри», З'їзд Видавців Визволе-

ної Літератури та Філуменічного Товариства¹. Зазвичай таким групам дають номери на одному поверсі; але від дирекції, яка бажала висловити особливу повагу, я отримав номер на сотому поверсі, оскільки там ріс власний пальмовий гай, в якому відбувалися концерти Баха, оркестр був суто жіночий і, граючи, виконував синхронний стриптиз. Усе це мені зовсім не було потрібно, але, на жаль, не знайшлося жодного іншого вільного номера, тож я мусив лишатися там, де мене поселили. Щойно я сів у барі на своєму поверсі, як мій плечистий сусід, кучерявий бородань (з його бороди, мовби з меню, я міг прочитати всі страви, які він їв упродовж минулого тижня), підсунув мені під ніс важку, оздоблену кутими прикрасами дубельтівку, яку носив напереваги через плече, і, простувато сміючись, запитав, що я думаю про його папінтівку. Я й гадки не мав, що це означає, але вирішив у цьому не зізнаватися. Найліпшою тактикою під час випадкових знайомств є мовчання. Як він сам пояснив мені, подвійний штуцер, обладнаний лазерним прицілом та пришвидшеним спуском і заряджальним пристроєм, є найкращою зброєю проти Папи

---

¹ Філуменія — колекціонування сірникових етикеток, коробочок, буклетів (книжечок-сірників), самих сірників та інших предметів.

Римського. Не замовкаючи ні на хвилину, він витягнув з кишені пом'яту фотографію, на якій він цілився в манекен з пілеолусом¹. За його словами, він уже досяг найвищої майстерності, а тепер вирушає у Рим, щоби застрелити Святого Отця прямо під Базилікою Св. Петра. Я не вірив жодному його слову, хоча він, досі не замовкаючи, показав мені заброньований авіаквиток, трєбник і екскурсійний проспект для американських католиків, а потім на додачу витягнув ще й пачку набоїв з голівками, на яких були вирізані хрести. Для економії він придбав квиток лише в один бік, бо гадав, що розлючені паломники роздеруть його на шматки. Ця перспектива, здається, його дуже втішала. Спочатку я подумав, що маю справу з божевільним чи професійним екстремістом-динамітником, яких тепер хоч греблю гати, але й у цьому помилився. Розмовляючи безперестанку й постійно сповзаючи зі свого високого стільця, позаяк дубельтівка тягнула його додолу, він зізнався мені, що є щирим, правовірним католиком, а тому спланована ним акція (він називав її «акція П») буде лише більшою жертвою з його боку. Він прагнув пробудити свідомість людства,

---

¹ Традиційний головний убір кліру римо-католицької й англiканської церков (італ. Pileolus, від pileus — «капелюх», «кепка»).

а що може зробити це ліпше, ніж такий межовий вчинок? Він зробить те саме, говорив він мені, що, згідно зі Святим Письмом, повинен був зробити Авраам з Ісаком, але лише навпаки, позаяк він уб'є не сина, а отця, на додачу ще й святого. Тим самим він доведе свою найвищу жертвовність, на яку може лише бути здатний християнин, оскільки віддасть своє тіло на муки, а душу прирече на страждання, і все заради того, щоби відкрити людству очі. «Щось тут, — подумав я, — надто багато любителів відкривання очей». Непереконаний цією філіппікою, я пішов рятувати Папу, себто повідомити комусь про цей план, але Стентор, якого я зустрів у барі на 77-му поверсі, навіть не дослухав мене, сказавши, що серед дарунків, які піднесла Адріану XI остання делегація американських вірян, було дві годинникові бомби й один бутель, наповнений не вином для літургій, а нітрогліцерином. Його спокій я зрозумів трохи краще, коли він повідомив, що екстремісти щойно прислали до посольства ногу, але поки невідомо, чию. Зрештою, він не договорив, бо його покликали до телефону — схоже, хтось підпалив себе на *Avenida Romana* на знак протесту. На 77-му поверсі у барі панувала зовсім інакша атмосфера, ніж у мене нагорі; тут було більше босих дівчат у сітчастих сорочках до пояса, поде-

куди із шаблями. Частина з них мала довгі коси, укладені за останньою модою, прикріплені до кулонів на шиї або до обруча із цвяшками. Я не знаю, були це філуменістки чи, може, секретарки із Товариства Визволених Видавців. Висновуючи з яскравих знімків, які вони розглядали, йшлося все-таки про спеціалізовані видавництва. Я з'їхав на 9 поверхів нижче, де поселилися мої футурологи, й удруге випив у барі з Альфонсом Мовіном з *Agence France Press*. Я востаннє зробив спробу врятувати Папу Римського, але Мовін сприйняв мою розповідь стоїчно, а потім тільки буркнув, що минулого місяця якийсь австралійський паломник уже стріляв у Ватикані, але зовсім з інших ідейних позицій. Мовін розраховував на цікаве інтерв'ю для свого агентства з якимось Мануелем Пірульо, на якого полювали ФБР, Головне управління національної безпеки Франції, Інтерпол, а також багато інших підрозділів поліції, бо ж він був засновником фірми з надання послуг нового типу — працював як експерт із вбивств вибуховими засобами (його знали під псевдонімом «Бомбардувальник») — і знаний своєю безідейністю. Коли руденька дівчина у чомусь, що нагадувало мереживну нічну сорочку, густо подірявлену автоматною чергою, підійшла до нашого столика (це була посланниця екстремістів, яка мала про-

вести репортера до їхньої штаб-квартири), Мовін пішов, лишивши мені рекламну картку Пірульо. З неї я довідався, що зараз саме час покінчити із безвідповідальними діями аматорів, які не здатні навіть відрізнити динаміт від меленіту, а ціанисту ртуть від бікфордового шнура; що у часи високої спеціалізації ніщо не робиться власними руками, а слід покластися на професіоналізм і сумління фахівців. На звороті реклами був цінник послуг з перерахунком на валюти найбільш розвинених країн світу.

Футурологи тільки почали сходитися до бару, коли, блідий і скуйовджений, забіг один із них, професор Машкеназі, волаючи, що у нього в номері бомба із годинниковим механізмом. Бармен, схоже, звиклий до таких речей, викрикнув: «Усім сховатися!» — і заліз під барну стійку. Однак потім готельні детективи з'ясували, що хтось із колег професора Машкеназі просто так пожартував, поклавши до коробки з тістечками звичайнісінький будильник. Припускаю, що це мав бути англієць, оскільки вони любляють так звані *practical jokes*¹, але про це вже всі забули, бо саме тоді з'явилися Стентор і Дж. Г. Гаулер з UPI (United Press International), які принесли текст *aide-mémoire*²

---

¹ Розіграш (англ.).

² Пам'ятна записка (фр.).